

*О. С. Конопацька,
методист центру
методичного забезпечення
КЗ «Житомирський
ОІППО»ЖОР*

Особливості навчання, реабілітації, соціалізації учнів з особливими освітніми потребами у спеціальних навчальних закладах області у 2017/2018 навчальному році

Продовжуючи себе у своїх вихованцях,
ми творимо не тільки людину. Ми творимо
самий час. Дух часу, взаємини між людьми –
все це залежить від того, які ми з вами, від
того, яка школа, що їй народ довірив своє
майбутнє.

В.О. Сухомлинський

Ми перебуваємо на межі глобальних змін у системі спеціальної освіти, і зробити ці зміни якісними й корисними для дітей з особливими освітніми потребами можна лише за умови співпраці науки і практики.

Входження України у світовий освітній простір супроводжується необхідністю залучення великого обсягу знань у педагогічній теорії і навчальній практиці.

Питання навчання, реабілітації, соціалізації дітей з порушеннями розвитку почали висвітлюватися на більш високому рівні.

Зокрема, актуальні напрями забезпечення права на освіту дітей з Особливими освітніми потребами визначено Законом України «Про освіту», Указами Президента України від 25 серпня 2015 року № 501 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини», від 13 грудня 2016 року № 533 «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю», протоколом першого засідання Національної ради реформ на тему «Освіта, безпека та благополуччя дітей як пріоритет розвитку країни» від 31 березня 2017 року, програмою діяльності Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року».

Вони стають все актуальнішими через збільшення кількості дітей, які мають порушення зору, слуху, ДЦП, ЗПР та відхилення в інтелектуальному розвитку.

Так обласною психолого-медико-педагогічною консультацією протягом 2015–2016 навчального року було первинно обстежено біля 5 тисяч дітей та виявлено 2 тис. 600 дітей з порушеннями в розвитку.

Загальновідомо, що успіх будь-якої, в тому числі і корекційної роботи, залежить як від професійності педагога, так і від бажання дитини вчитися, пізнавати світ.

Праця корекційного педагога виходить за межі традиційних видів роботи вчителя, оскільки охоплює консультаційну, діагностичну, соціально-педагогічну, реабілітаційну, психотерапевтичну та корекційну діяльність.

Трансформація наукових ідей у педагогічну практику забезпечується ефективною взаємодією і співпрацею КЗ «Житомирського ОППО» ЖОР із науковими, спеціальними загальноосвітніми навчальними закладами та установами.

Саме у такий спосіб створюється єдиний регіональний методичний простір, в якому відбувається реалізація концепції та інноваційних моделей формування професійної компетентності керівних та педагогічних кадрів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів області.

Заслуговують на увагу досвід роботи педагогічних колективів Березівського (дир. Васянович Л.П.) та Денишівського навчально-реабілітаційних центрів (Шпак Г.М.), Бердичівського (Громніцька Ж.Д.), Вишевицького (Єсипенко Т.І.), Любарської (Мосюра Ю.В.), Кмитівського (Гребенюк А.А.), (Потіївського (Кучер О.М.), Житомирського (Лесик С.М.) і Житомирських спеціальних загальноосвітніх закладів № 1, 2 (Паламарчук А.В. та Міняйло М.П). У цих закладах створена належна навчально-матеріальна база та здійснюється науково-методичний підхід до роботи з педагогічними кадрами, успішно проводиться дослідження обласною творчою групою з проблеми «Проектна технологія як засіб реалізації компетентісно зорієнтованого підходу в навчанні і вихованні учнів з особливими освітніми потребами» (наук. кер. Єрмаков І.Г., Несен Г.М., Ярмола Н.А.)), готуються авторські програми із загальноосвітніх навчальних предметів для учнів з особливими освітніми потребами, до них дидактичний матеріал, методичні рекомендації, робочі зошити тощо. Чотири з них отримали гриф Міністерства освіти і науки України у липні 2016 року.

Останнім часом у житті нашого суспільства відбулися суттєві соціально-економічні зміни, що позначилися на освіті дітей та молоді з особливими освітніми потребами, а питання соціально-трудової адаптації випускників спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів набувають особливої актуальності. Це можна пояснити тим, що в умовах ринкової економіки відбувається конкуренція на ринку праці. Крім того, на виробництві використовуються нові технології, технічні засоби, здійснюється комп'ютеризація, що ускладнює соціально-трудову адаптацію випускників. Недостатній рівень їхньої соціальної адаптації призводить до негативних проявів підготовки учнів до життя і праці: невміння застосовувати набуті знання і навички; недостатньо розвинута самостійність; низький рівень готовності до виконання суспільних обов'язків; невідповідність до участі у

суспільному житті; недостатня підготовка до життя і праці в колективі; невміння поводитися, особливо в конфліктних ситуаціях тощо.

Це зумовлює необхідність підбору більш раціональних шляхів та нових підходів до організації трудової діяльності учнів з особливими освітніми потребами, покращення профорієнтаційної роботи з ними.

У зв'язку з цим постає питання щодо необхідності суттєвого оновлення системи спеціальної освіти, її форм і змісту, введення нових педагогічних підходів та інноваційних технологій, психологічного супроводу навчально-виховного процесу, а також нових комплексних програм розвитку особистості дитини і її найбільш ефективної оптимальної соціально-трудової адаптації.

Результати досліджень вітчизняних та зарубіжних психологів і дефектологів Л. Виготського, Г. Дульнева, В. Бондаря, В. Синьова, О. Хохліної, Г. Мерсіянової та ін. показують наявність потенційних можливостей корекції та компенсації розвитку учнів з особливими освітніми потребами, висувають ідею реабілітації і максимального залучення їх у соціальний простір.

В умовах сьогодення на систему професійно-трудового навчання і виховання учнів покладаються нові завдання – оновлення соціальних пріоритетів особистості, формування компетентностей, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки, підготовленості до праці і готовність включитися в трудову діяльність. Соціалізація учнів у процесі професійно-трудової реабілітації – пріоритетна функція сучасних спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів Житомирщини.

З метою реалізації висвітленої проблеми, відповідно до Концепції Нової української школи, у 2017-2018 навчальному році необхідно:

- питання соціалізації учнів з особливими освітніми потребами через трудову діяльність вирішувати шляхом комплексного підходу і скоординованої співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу;
- спеціальне навчання і виховання спрямовувати на загальний розвиток вихованців, формування у дітей вищих психічних процесів, особливо критичного мислення та емоційно-вольової сфери;
- з урахуванням поетапного переходу спеціальних навчальних закладів на нові навчальні плани і програми (лист Міністерства освіти і науки України (далі МОН) від 25.06. 2014 № 335 «Про навчальні плани та програми спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів на 2014/2015 навчальний рік», робочі навчальні плани на 2017/2018 навчальний рік для загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами складаються:
 - а) для підготовчого, 1-4 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних ЗНЗ для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (початкова школа), затвердженими наказом МОН від 28.01.2014. № 80 (зі змінами);

- б) для 5-8 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН від 22.04.2014. № 504 (зі змінами);
- в) для 9-10 класів – за Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів II ступеня для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженими наказом МОН від 09.04.2015 № 416 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України» від 26.08.2008 р. № 778;
- г) для 11–12 класів – за Типовими навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженими наказом МОН від 12.02.2015 р. № 134.

Під час складання робочих навчальних планів для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами дозволяється перерозподіл до 15 відсотків навчального часу визначеною інваріантною частиною Типових навчальних планів. Всередині освітньої галузі перерозподіл здійснюється за погодженням із місцевим органом управління освітою, між галузями – за погодженням Міністерства освіти і науки України.

Навчальний процес у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах організовується відповідно до щорічного Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників (далі – Перелік), рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в загальноосвітніх навчальних закладах для навчання дітей з особливими освітніми потребами (за нозологіями).

Спеціальні загальноосвітні навчальні заклади, спеціальні класи для дітей глухих, зі зниженим слухом, зі зниженим зором, сліпих (із застосуванням тифлотехнічних засобів навчання та аудіосупроводу), для дітей із затримкою психічного розвитку, тяжкими порушеннями мовлення, опорно-рухового апарату крім літератури, зазначеної в Переліку, використовують програми та навчальну літературу, рекомендовану Міністерством освіти і науки України до використання загальноосвітнім навчальним закладам у 2017/2018 навчальному році.

Педагоги шкіл самостійно розподіляють програмний матеріал відповідно до годин, передбачених навчальними планами для учнів з особливими освітніми потребами (за нозологіями). При цьому завданнями педагогів є врахування індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких учнів та створення відповідних умов для засвоєння програмного матеріалу, пропонованого для учнів загальноосвітньої школи.

Організація навчально-виховного процесу учнів з інтелектуальними порушеннями здійснюється відповідно до методичного листа МОН від 13.08.2014 № 1/9-413.

Підвищенню ефективності навчального процесу сприяє корекційно-розвиткова складова інваріантної частини навчальних планів спеціальних

навчальних закладів (спеціальних класів), якою регламентується організація системної реабілітаційної роботи з учнями: розвиток слухового сприймання; розвиток зорового сприймання; розвиток мовлення; корекція пізнавальної діяльності; формування навичок просторового орієнтування; соціально-побутове орієнтування; формування компенсаційних засобів діяльності; практичне використання знань, умінь і навичок (предметно-практична діяльність); розвиток комунікативної діяльності і творчості; фізичний розвиток. Така робота передбачає розвиток специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, і потребує впровадження особистісно орієнтованих програм навчання та реабілітації за індивідуальним та диференційованим підходом. Обов'язковим при цьому є використання навчально-реабілітаційного пристосування, яке необхідне учню з урахуванням особливостей його розвитку для допомоги сприймати оточуючий світ та навчальний матеріал.

З метою забезпечення корекції первинних і вторинних відхилень розвитку учнів з особливими освітніми потребами, формування компенсаторних способів предметно-практичної діяльності як важливої умови підготовки таких дітей до навчання, створення передумов для засвоєння навчального матеріалу, у 2016 році розроблено програми з корекційно-розвиткової роботи для учнів з особливими освітніми потребами (за нозологіями).

На офіційному сайті МОН у рубриці «Освіта дітей з особливими потребами» та на сайті у рубриці «Корекційна педагогіка» КЗ «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради розміщені навчальні плани, програми для дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних навчальних закладах та у загальноосвітніх навчальних закладах на індивідуальному навчанні.

Участь батьків та родини у навчально-реабілітаційному процесі обов'язкова та є необхідною умовою ефективності навчання і реабілітації дитини з особливими освітніми потребами. Адже виховна функція сім'ї полягає у формуванні особистості дитини, розвитку її здібностей, інтересів, світогляду, духовної культури. Саме в сім'ї формується ставлення до праці, іншої людини, світу природного, суспільства і себе. Тому батьки, вихователі, корекційні педагоги і психологи повинні цілеспрямовано й планомірно розвивати дитину з особливими освітніми потребами з урахуванням онтогенетичних принципів розвитку вищих психічних функцій, щоб вона могла успішно інтегрувати в соціум.

Література

1. Лист МОН України № 1/9-325 від 14.06. 2017 року «Про навчальні плани та організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році».

2. Лист Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 року № 1/9-315 «Про структуру навчального року та навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів у 2017/2018 навчальному році».

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року».